

О. ФЕРКОВ
(Ужгород)

**ІСТОРІЯ МІСТ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО ЗАКАРПАТТЯ В
СПАДЩИНІ УГОРСЬКИХ ВЧЕНИХ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ
СТОЛІТТЯ**

Постановка проблеми. Проблематика минулого міст займає важливе місце в історичній науці. Міста завжди були центрами розвитку виробничих сил, суспільного прогресу. Вони виникали під безпосереднім впливом географічних, політичних, соціально-економічних факторів і були переважно центрами політичного і духовного життя суспільства.

Роль міст в історії Карпатського регіону беззаперечна. Вже в ранньому середньовіччі вони були центрами ремесла і торгівлі. Мабуть тому, вивчення минулого міст завжди займало особливе місце в дослідженнях ХІХ-ХХ ст. Так, значна кількість вчених сусідніх держав — Росії, України, Австрії, Німеччини — зверталася до цієї проблематики [про це див.10,354].

Аналіз останніх досліджень. У вітчизняній історичній науці історія міст Закарпаття в певній мірі досліджувалася. Оригінальною за задумом є фундаментальне видання "Історія міст і сіл Української РСР", окремий том якого присвячено Закарпатській області. Вийшло воно двома мовами: українською — у 1969 році [11,652] та російською — у 1982 році [12,611]. Різняться вони не лише мовою, а й рівнем виконання. На основі критичних зауважень авторський колектив розширив коло джерел і створив більш ґрунтовну працю. Дане видання далеко не досконале, оцінки ряду подій заідеалізовані та однобічні. Але поки що не маємо кращого комплексного дослідження з історії міст та сіл нашого краю. Це, мабуть, і є однією з причин активізації вивчення минулого населених пунктів Закарпаття для створення в майбутньому узагальнюючої праці з проблеми.

З метою дослідження регіонів Закарпаття написано праці про окремі міста і села. Серед них ще в 1937 р. П.Сова видав "Прошлое Ужгорода" [18,312], у 1941 р. І.Гарайда пояснює назви деяких населених пунктів краю [4,10]. Серед радянських вчених відомі дослідження створили І.Гранчак та В.Пальок про Ужгород [5;6,207], М.Троян про Мукачівський замок [20,55], видано нариси про Берегово [3], про окремі села, колгоспи [16;15] тощо.

Різні думки можна почути з приводу даних видань і не завжди позитивні. Дійсно, історична наука радянського періоду проблемі історії міст та сіл Закарпаття привертала увагу суто в контексті актуальних для того періоду проблем — соціально-економічних відносин, антифеодальної та класової боротьби і, можливо, трохи питання культури. Багато важливих моментів залишалася поза увагою, у тому числі історія середньовічного часу.

В останнє десятиріччя з'явилося чимало нових досліджень. Авторський колектив викладачів УжДУ у 1993 році видав історичний нарис про місто Ужгород [13,219], де на науково-популярному рівні описані періоди розвитку міста. Подібні роботи написані із історії Мукачева [14,264;17,254;2.48], окремих сіл краю[1,224;7,80].

Постановка завдань. Недивлячись на помітну кількість наукових, науково-популярних або ж, навіть, описових робіт з історії міст і сіл Закарпаття, гостро стоїть проблема всебічного, глибокого вивчення усіх аспектів минулого, залучення нових, досі невідомих чи мало використовуваних джерел, введення в обіг раніше недоступних праць

вчених XVIII-поч. XX ст., і на основі цього створення монографічного дослідження. Деякою підмогою на цьому шляху можуть послужити матеріали даної наукової статті. Враховуючи вищенаведені моменти вважаємо за доцільне показати ступінь вивчення середньовічної історії міст Закарпаття угорськими вченими. При цьому ставимо завдання — виділити основну проблематику досліджень XIX-поч. XX ст., звернути увагу на джерельну основу праць, на наявність суперечливих, дискусійних питань стосовно минулого міст, дати належну оцінку спадщини угорських істориків Закарпаття визначеного періоду.

Основний зміст дослідження. З кінця XVIII ст. написано велику кількість літератури з історії Закарпаття і власне угорськими вченими, висунуто різні концепції історичного розвитку. Важливо відзначити, що окремо проблема історії міст не виділялася аж до першої чверті XIX ст. До цього часу були узагальнюючі праці, які писалися виключно на латині, містили посилання на авторів ранішого періоду, мали більше географічно-описовий, ніж історико-науковий характер. Так, ще 1722 р. побачила світ праця “Опис багатолюдних міст і містечок Угорщини” [36,303] Гавріїла Сердагелі. В ній знаходимо історико-географічний огляд міст краю, серед них і Мукачева. Отже, з цього випливає, що міста Закарпаття вже у ті часи відігравали досить значну роль у економічному і політичному житті Угорщини, оскільки зустрічаються в географічних описах.

Вагомим джерелом географічних та історичних знань протягом усього XVIII ст. служили праці іншого науковця, словака за походженням М.Бела [25;26,318]. Окремим параграфом виділив “Comitatus Beregiensis”, тут розповідається про жителів регіону, головне місто краю — Мукачево [26,215]. Згадуються інші міста і містечка краю — Берегово, Вари тощо. Значним фактичним матеріалом відзначаються також праці інших дослідників періоду — С.Катона, А.Сірмаї [про це див.19;10]. Але, особливою рисою цих робіт був їх узагальнюючий характер, на фоні історії угорської держави згадувалися деякі моменти регіональної проблематики.

Тільки у першій половині XIX ст. з'являється праця угорською мовою під заголовком “Мукачево. Тобто топографічний, географічний, історичний та статистичний опис міста Мукачева та Мукачівської фортеці” [27,IX+288]. Автор її Йозеф Балайті— реформаторський проповідник, що довгий час жив в Мукачеві. Він перший серед угорських вчених хто звертався безпосередньо до проблеми міст. Значне місце відводиться географії регіону, первісним заселенням, приходу до краю угорців тощо. Які ж моменти соціально- економічного життя розглядав Й.Балайті?

Окремий розділ праці стосується економічного становища та соціальної структури міського населення середньовічного Мукачева. Розділ має назву “Привілеї міста Мукачева” (Munkács városának kiváltságai (Privilégium)). Дослідник подавав цитати джерел стосовно проблеми, за словами вченого, “всі знаходяться понині в архіві міста Мукачева., але із-за ряду причин цитую уривки із найбільш важливих” [27,168]. Документи подаються у хронологічній послідовності. Із XIV ст. названі три джерела. Це — дві грамоти Єлизавети, матері короля Людовіка, за 1376 та 1378 рр. У першій грамоті іде мова про печатку міста та права, які впливають із цього. Цитати подано мовою оригіналу — латинкою. Вчений пояснює: “... за змістом печатка зображує Св.Мартина і містить надпис “Oppidi Munkács”, хоч місто мало і інші зразки печаток, але тепер ця є офіційною [27,168]. У другому документі (1378р.) королева Єлизавета, розуміючи скарги жителів міста про скоєні над ними зловживання розпоряджає “щоб ніхто не засуджував чи наказував їх крім Міської ради (Városi Tanács) [27,168-169]. А третє джерело (1391р.) — наказ короля Сигізмунда про дотримання давніх прав і свобод жителів Мукачева із боку офіційної влади [27,169].

Серед джерел XV ст. переважають грамоти про статус вільного міста Мукачева, про свободи і привілеї міщан, зокрема про вільне користування лісом [27,175]. Джерела XVII-XVIII ст. вказують на соціально-економічні відносини жителів, конфлікти між населенням та владою. Найціннішим є останній розділ праці, що називається “Сучасне становище Мукачева” (Munkácsnak jelen állapotja). Тут Й.Балайті подав відомості про різноманітні сторони життя міського населення у сучасні йому часи. Наприклад, розповідав про клімат, природні особливості — “місто часто страждало від весняних повенів і тому жителі поступово переселялися південніше того місця, яке було оточене кам’яним валом ще князем Корятовичем” [27,296]. Перебудова міста спричинила зміни у системі вулиць — раніше “бокова вулиця” (mellék utca) стала відігравати роль головної. Місто Мукачево “досягло розквіту, бо тепер є 780 будинків, них 15 мають більше поверхів, 16 покриті черепицею, 454 криті деревом (fa zsidely), а 310 — соломом” [27,270]. Головна вулиця називалася “Ринковою” (Piazt utca), на якій у 1829 р. старі будівлі (магазини) замінені новими, які побудовано з каменю і криті черепицею. Раніше тут були виключно дерев’яні “магазини” (boltok). Балайті відмічав, що роботи проведені на кошти міської ради [27,270]. Крім “Ринкової” історик називав сім головних та одинадцять бокових вулиць. Назви їх говорять про заняття жителів, їхню національну належність або про місцезнаходження тієї чи іншої вулиці. Наприклад, циганська (czigány), жидівська (zsidó) вулиці, замкова (vár), Латорицька (latorczaparti), садова (kertalljai) тощо [27,271]. Кам’яне мощення Ринкової вулиці почалося 26 квітня 1826р., яке на час написання книги було закінчене, а на інших вулицях роботи ще проходили. Й.Балайті відмічав значення економічно-торгівельного розташування міста: “Обмаль є у нашій вітчизні таких важливих у розташуванні для торгівлі з північними народами міст як Мункач” [27,271]. Бо воно розміщене на перехресті торгівельних шляхів з Австрії, Угорщини, Трансільванії до Польщі, Росії і навіть до Данцинга та Балтійського моря. На думку угорського вченого ці зв’язки можна зміцнити ще більше, бо шлях із міста Вашарошнамень (Vásárosnamény) до Мукачева вже прокладено, із Польщі через гори Безкид теж завершено будівництво дороги. А можливий канал біля села Чоп, який з’єднав би Тису і Латорицю, відкрив би шлях для річкового пароплавства [27,272]. Наявністю широкої мережі доріг дослідник пояснював можливе у майбутньому поживлення торгівлі Відня із Львовом, бо “...через Мукачево, Токай і Пешт до Відня ближче ніж через Галичину і Моравію”, а також коротший шлях до Молдови і Буковини, звідки постачають волів і коней для війська [27,272-273]. Отже, вчений вбачав хороші можливості поживлення економічних і торгівельних зв’язків, які проходили б через визначне місто Мукачево.

Серед важливої галузі місцевого господарювання Й.Балайті називав обробіток ґрунту, вирощування зернових (пшениці, ячменю, вівса), картоплі, різноманітних бобових, городини, коноплі, тютюну, кукурудзи. Родючі землі мали недолік, бо “насичений піском ґрунт швидко поглинає дощову вологу, вітри також швидко висушують його, а врожай часто гине, так було і у 1827, 1834 рр.” [27,274]. Крім вирощування перерахованих культур у Мукачеві активно застосовувалось виноградарство і виноробство. Сприятливий клімат, оточеність горами, які захищають від вітрів, хороша основа для розвитку цієї справи. Угорський дослідник відмічав особливу рису виноградарства у Мукачеві, а саме вирощування на високій лозі. Вирощували найрізноманітніші сорти винограду, що у свою чергу говорить про широкий вибір вина. Найкращими були виноградники на горах Галліш, Ловачка, Чернек, Сарка, Кам’янка тощо [27,275]. Окрім виноробства жителі Мукачева займалися виготовленням іншого спиртного напою — сливової горілки (szilva palinka) “не тільки для домашніх потреб, але й для продажу” [27,279]. Мукачівські сади крім сливових “рясніли черешневими, вишневими деревами, грушами, яблунями, абрикосами, каштанами, горіхами...”. Бачимо різнобарвність господарювання у місті, чому сприяли як кліматичні умови так само і добропорядність, працелюбність людей.

Й.Балайті проаналізував соціально-економічне становище жителів Мукачева сучасного йому періоду. Так, за національністю виділив угорців, німців, руських (ogoszok), євреїв (zsidók), циган. При цьому зауважив: “Сучасні угорці, переважно, не є безпосередніми нащадками тих угорців, які прийшли із вождем Арпадом..., а прийшли вони значно пізніше як майстри різних професій” [27,279]. Крім них вчений називав сім’ї, які були нащадками знатних дворянських родів. Нарахував 78 дворянських сімей. Німці Мукачева також переселенці, займалися ремеслом і сільським господарством. Так само і русини “...були в більшості селянами,...прості, добродушні люди” [27,280]. А от євреї “...займалися корчмарством, виміром пива, вина і горілки, серед ремісничих справ тримали у своїх руках текстильні промисли, виготовлення одягу, гудзиків, мила, ювелірних прикрас тощо” [27,280].

Вчений перерахував усі спеціальності ремісництва, які існували у Мукачеві на першу чверть ХІХст., названо 52 профіля, які об’єднані були у 7 цехів. В одному цеху могли бути різні майстри. Наприклад, столяри, бондарі, різблярі, колісники, ковалі, млинарі, годиникарі, склярі були в одному цеху [27,280]. Ті ремісники, які не були членами жодного цеху, займалися промислами самостійно, конкуруючи як із цехами так і з іншими майстрами. Проходили у місті різні торги і ярмарки. Шість разів на рік відбувалися ярмарки державного масштабу, тобто приходили із усіх кінців країни продавати чи купувати, насамперед худобу (коней, свині), горілку, вовну.

За віросповіданням Й.Балайті поділив населення Мукачева на римо-католиків (1040 осіб на 1835р.), об’єднаних грецьких християн (1450 осіб на 1833р.), вірників — Гелветіан (Helvetziai) (1026 осіб на 1835р.), вірників Августинців (Agostai) — 70 осіб, євреїв — 1230 осіб (мали дві кам’яні Синагоги) [27,282-284]. Називав вчений їхні церкви та кладовища, відмічає існування серед населення різних забобонів.

Про освіченість і культуру жителів міста, на думку історика, свідчить не тільки їхнє багате вбрання, але й численні угорські та німецькі видання і книги, які тут читалися. Названо 26 видань, з яких назвемо декілька: “Вітчизняний і зарубіжний вісник” (Hazai és külföldi tudósító), “Штрихи світського життя і моди” (Rajzolatok a társas élet és divat világából), “Науковий збірник” (Tudományos Gyűjtemény), “Віденська газета” (Wiener Zeitung) тощо [27,285].

Отже, на основі аналізу праці Й.Балайті “Топографічний, географічний, історичний та статистичний опис міста Мукачева й Мукачівської фортеці” можна відзначити наукову добropорядність угорського дослідника початку ХІХ ст., який зібрав та опрацював велику кількість документів і фактів, об’єднав їх та використав для висвітлення такої важливої теми, як минуле міста Мукачева. Праця Й.Балайті є першою спробою у проблематиці історії міст Закарпаття. Хоча “Опис Мукачева” має ряд недоліків, які пояснюються, насамперед, тогочасним станом історичних досліджень (некритичність до джерел, суб’єктивність думок тощо), але заслуговує уваги сам факт створення всеохоплюючої праці.

Вклад Й.Балайті у скарбницю історичної науки Закарпаття вагомий. Історична спадщина вченого потребує досконалого вивчення, і може бути предметом окремого, спеціального дослідження, враховуючи, що ряд рукописів зовсім не відомі в наукових колах.

У середині ХІХ століття до проблематики історії міст Закарпаття звертався угорський вчений Карой Мейсарош [про нього див.22;23;9;10]. Його книга “Історія Ужгорода з найдавніших часів до нині” [35,162] є першою спробою дослідити минуле найстарішого міста краю, показати його роль та місце в історії Угорського королівства.

Відкривається книга розділом про походження назви Унгвар та початки його існування. Наближеним до історичної істини є висновок К.Мейсароша про те, що місто було свідком приходу угорських племен у кінці ІХ ст. Підкреслює, що мешканцями міста та регіону в цілому ще задовго до приходу угорців були слов’яни, а “точніше рутени або

руські слов'яни"[35,6]. Хоча він не знав точної дати заснування міста, бо це встановити неможливо, але говорить про давнє походження укріплення на річці Уж.

У другому розділі монографії "Пам'ятки Унгвара. Замок. Палац. Каплиця. Сади" К.Мейсарош подає етапи зростання Ужгородського замку за його володарів починаючи від перших королів дому Арпада. і до 1777 року, коли імператриця Марія Терезія подарувала замок греко-католицькій семінарії [35,20].

Для нашого дослідження особливу цінність являє третій розділ праці під заголовком "Давні привілеї Унгвара. Традиції громадян. Автономія міста". Важливим є опис господарства, жвавих торгових відносин. У місті займалися десятками видів ремесел, а ремісники були об'єднані в цехи шевців, кожум'яків, цирюльників, лікарів-хірургів тощо. Місто мало як сільськогосподарський, так і ремісничий характер.

Дослідження К.Мейсароша містить науковий підхід до проблем економічного і культурного розвитку міста Ужгорода у середньовіччі. Вчений використав багато джерел та статистичних матеріалів, але його висновки містять ряд неточностей та суперечливих моментів. Автор часто некритичний до використаних матеріалів і захоплюється романтичним викладом подій

Якщо дотримуватися у нашому дослідженні хронологічно-проблемного принципу, то слід відзначити якісні зрушення в історичних пошуках угорських вчених другої половини ХІХ ст., адже ми розглядаємо доробок представників офіційної угорської історіографії. Саме у цей час загальні питання історії Угорської Держави уступають місце регіональній проблематиці. Історія комітатів Закарпаття, у тому числі і історія міст, знайшли належне відображення у працях І.Сіладі [37;38], а в кінці ХІХ–поч. ХХ ст. — Т.Легоцького [29-34], А.Годинки [28,101].

Іштван Сіладі (1819-1897) у своїх працях досліджував минуле Марамороської жупи з найдавніших часів. Ним охарактеризовано заняття населення цього регіону, виділив соціальні категорії, оцінив рівень їх господарського розвитку, види ремесел, інтенсивність та значення торгівлі. Наукову цінність має частина праці про головне місто регіону — Сигот (Sziget).

Важливу інформацію містить розділ у якому автор подає ступінь вивчення історії Марамороша, тобто історіографію проблеми. І.Сіладі відзначає, "...що в перші століття після приходу угорців ...немає відомостей про землі Марамороша у писемних пам'ятках та хроніках, ...і тільки в період між 1300 — 1400 рр. є деякі згадки" [38,11].

Найдавніший документ, що згадує назву "Мараморош" (Máramoros) датований кінцем ХІІ ст., це розповідь короля Емеріха (Imre király) про походи під час полювання в 1199 р. [38,16]. Цитати з цього джерела подає за збірником документів Феєра. Із ХІІІ ст. І.Сіладі наводить дарчий лист короля Андрія ІІ за 1234 рік та укази короля Іштвана [38,16]. На основі цих джерел робить висновок про малозаселеність Мараморощини у ХІІ-ХІІІ ст та відсутність тут великих землевласників, бо край був цілком у володінні короля.

Перші дослідження власне історичного змісту про Мараморош І.Сіладі датував ХVІІІ ст., до таких відніс праці М.Бела, М.Тордаї Балога, І.Шімоніча, а з ХІХ ст. — Г.Венцела [38,16].

Отже, доробок І.Сіладі з проблематики історії міст має наукового значення, основане на джерельному матеріалі і будемо сподіватися, що спадщина цього досі малозгадуваного вченого стане предметом пошуків дослідників і отримає належну оцінку.

Серед угорських вчених другої половини ХІХ-початку ХХ ст., які цікавилися проблематикою історії міст Закарпаття слід зупинити увагу на спадщині Т.Легоцького [про нього див: 8;10.]. Деякі його праці перевидані в останні роки. Головна праця має назву "Монографія Березької жупи"[29] і містить цінні матеріали як з історії жупи так із минулого міст цих земель. Крім того, перу угорського вченого належить "Нова монографія міста Мукачеве"[34,327] та десятки статей наукового змісту з історії міст[30-33].

Значні за об'ємом та змістом матеріали стосовно міста Мукачеве та Мукачівського замку і домінії поміщено Т.Легоцьким у відповідному розділі “Монографії Березької жупи” [29,т.ІІІ,2 ч., 429-620]. Інформація в такій мірі унікальна та значна, що може послужити джерелом дослідження з різних аспектів минулого нашого краю. Історик необмежився характеристикою тільки одного міста, у другій частині своєї головної праці об'єктом своїх досліджень визначив усі “тепер і раніше існуючі... населені пункти жупи”, при цьому вважав за важливе “визначити географічне розположення кожного міста та містечка, бо це значно впливає на спосіб, рівень та якість життя народу, його ментальність, формування звичаїв, традицій. Цілком інші почуття переживає той хто живе на рівнині, ніж той хто оточений холодними горами” [29,3]. Виклад матеріалу ґрунтується на інформації перепису 1 січня 1881р. Т.Легоцький зібрав та проаналізував джерела стосовно минулого усіх відомих міст та сіл Березької жупи. Його монографія унікальна на кінець ХІХ ст. і немає аналогів навіть сьогодні.

Безперечно, найбільше уваги угорський вчений звернув на головне місто жупи — Мукачеве. Вважав, що час виникнення міста визначити неможливо. Достовірно, що в “1241 році воно зруйноване татарами і король Бела ІV ... переселив сюди іноземців, які дуже швидко відбудували місто і значно покращили його господарський стан...” [29,430]. Розквіт міста Мукачеве пов'язував вчений із діяльністю представників королівської родини — короля Людовіка Великого, королеви Марії та Єлизавети. Саме Єлизавета в 1376 році дарує Мукачеву печатку [29,430]. Усі свої висновки Т.Легоцький підтверджував цитатами із різних середньовічних збірників джерел (Zichy-Codez, Monumenta Hungarica Historica, Corpus Juris Hungarica) або, безпосередньо, документів архівів Мукачеве, Кошице, Будапешта тощо.

Серед більших населених пунктів, які описуються вченим заслугоює уваги згадати Чинакдієво (Szentmiklós), Вари, Берегово, Березів тощо. Доцільно відзначити, що Т.Легоцький, незважаючи на наукову цінність його праць, довгий час оцінювався як історик “буржуазно-націоналістичного спрямування”, а самі роботи його зберігалися у спецфондах. Окремі матеріали стосовно соціально-економічного життя регіону використовувалися І.Шульгою [24,268].

На початку ХХ ст. дослідженню господарства Ужгородської домінії та міста Ужгород окрему працю присвятив А.Годинка [про нього див.:21,14;10]. Це — “Додатки до історії Унгарського замку і домінії та міста Унгар” [28,101] включають аналіз за урбаріальних списків 1631, 1684, 1685, 1691 років і на їх основі дослідник описує економічне становище регіону. У 1631 році до Ужгородській домінії належали 7 маєтків. Історик перераховує усі існуючі млини, пилярні, рибні ставки, виноградники, ліси, корчми тощо.

У місті Ужгород на 1631 р. проживало 824 чоловік, крім замкових слуг і немешів [28,22]. За убарієм 1691 р. в місті було 10 вулиць, це наступні:

- I — замкова вулиця (в два ряди);
- II — шерстяна вулиця;
- III — ринкова вулиця;
- IV — мостова вулиця;
- V — соляна вулиця;
- VI — циганська вулиця;
- VII — млиняна вулиця;
- VIII — цегольнянська вулиця;
- IX — ватна вулиця;
- X — цвинтарська вулиця.” [28,27].

На десяти вулицях було 266 будинків. Якщо порівняти дані за 60 років, із 1631 до 1691 р., то кількість будинків зросла на 60 місць [28,45].

У списках 1690 р. є важлива інформація про характер господарювання населення міста, про кількість худоби. Ось як вчений писав про це: "...70 жителів мало 11 коней, 86 волів, 65 корів, 45 телят, 337 свиней, 42 поросят і 30 овець..." [28,78], що свідчить про сільськогосподарський характер заняття населення Ужгорода.

А.Годинкою зроблено висновок про слабкий розвиток конярства серед населення Ужгорода. Головним заняттям визначив виробництво знарядь та предметів споживання і торгівлю ними. Характер міста "був не панським, а ремісничим... і сільськогосподарським" [28,83]. Таке явище було характерним для періоду середньовіччя як у нашому краї, так і в Європі, в цілому.

5. Висновки і перспективи. Отже, історія міст Закарпаття знайшла належне відображення у спадщині ряду угорськомовних дослідників XIX-поч. XX ст. Хронологічно ними більше уваги зверталось саме на час середньовіччя, сучасний їм період подавався у вигляді статистичних матеріалів та власних вражень. Якщо конкретизувати тематичне коло досліджень, то можемо з впевненістю сказати, що угорські вчені більше уваги привертали соціально-економічним питанням (див. А.Годинка, Т.Легоцький). А у роботі ж К.Мейсароша значне місце отримала характеристика політичного становища русинів (українців) Закарпаття та зокрема міста Ужгорода у складі Угорської держави. Автор часто захоплюється романтичним духом викладу і "скаржить на нестерпне життя русинів", відстоює їх права на життя і свободу. К.Мейсарош ґрунтував свої дослідження на вагомій документальній основі, але при цьому він частіше керується власними почуттями, ніж наявністю фактів і джерел. Тому його "Історія Ужгорода" є своєрідною, тільки третина праці містить суто історичних опис, а інше — це роздуми, міркування автора. Тому ще в кінці XIX ст. доробок К.Мейсароша оцінювався не дуже позитивно. Ю.Жаткович називав працю "Історія Ужгорода" як суто суб'єктивний опис подій, бо "Мейсарош був солідарний з усіма русинами греко-католицької віри, і тому, багато історично важливих питань пояснював не з об'єктивного боку..." [39,653].

Слід наголосити на важливості вивчення А.Годинкою проблеми економічного розвитку та соціального ладу населення історичного Закарпаття в епоху середньовіччя. Він звертався до урбаріальних списків XVII ст., як основних джерел з історії Ужгородської домонії та міста Унгвар (Ужгород). Деякі висновки автора є неоднозначними, а іноді суперечать відомим фактам, наприклад, занесення кріпосницьких відносин із зовні, тобто з інших земель Австрійської імперії. Однак, цінним є опрацювання та введення в науковий обіг маси джерел та документів. Насиченість інформацією посилює вартість дослідження для сучасних вчених. Відзначимо, що історик не ставить перед собою безпосередню мету дослідити господарське життя, торкається цих проблем у ході викладу іншого матеріалу. Праці, які у своїй назві вказують на цю тему, автор називає короткими замітками, не приділяє їм глибокого значення. Незважаючи на це викладений А.Годинкою матеріал цікавий, в певній мірі аргументований джерельними і статистичними даними, може послужити доповненням до вже відомих фактів з історії Закарпаття та його населення.

На завершення викладу процитуємо вислів Т.Легоцького, який дуже вдало характеризуватиме прагнення дослідників вивчати історію своєї рідної землі: "У душі кожної освіченої і розумної людини живе потяг до пізнання минулого того краю, де він живе і працює, з яким пов'язують його інші справи; бо дивним було б прагнути до вивчення далеких, чужих земель, поки ту землю де спочивають наші предки, де з коліски вчила нас мати Бога шанувати, і з кожним її клаптиком пов'язує нас пам'ять..., гірські і солодкі спомини, байдуже обходить. І саме тому велика правда закладена у давньому прислів'ї — "Tugre est in patria peregrinum esse" (ганебна справа бути чужим у своїй батьківщині)" [29,1,3].

Ось, таким чином, нами простежено головні питання наукових пошуків угорських вчених XIX-поч. XX ст. стосовно історії міст Закарпаття. Поданий матеріал далеко

невичерпний та і названо не всіх істориків. Це може стати предметом іншого дослідження. На основі опрацьованих даних робимо висновок, що історія міст Закарпаття завжди була цікавою пошуковою темою для вчених; угорські історики ХІХ-поч.ХХ ст. концентрували свою увагу на місце міст краю в системі угорської історії; ними введено в обіг велику кількість джерел та статистичних даних; оцінка подій та явищ істориків-угорців не завжди виправдана наукою пізнішого періоду, але недивлячись на це вони залишили за собою унікальні матеріали, саме чим і збагатили скарбницю історичної науки не тільки Закарпаття, але й України та Угорщини.

Сподіваємося, що дане дослідження спонукатиме молоде покоління вчених до дальших більш глибоких пошуків.

1. Алмашій М. Ромочевиця: історико-етнографічний нарис.—Ужгород: Закарпаття, 1999.—224 с.
2. Варга С.С. Мукачівський замок “Паланок”: історико-краєзнавчий нарис.—Ужгород: ВАТ Закарпаття, 2002.—48 с.
3. Вереш Г., Чанаді Ю. Дружбою зріднені.—Ужгород, 1974.
4. Гарайда И. Причини для пояснення назв наших сел.—Ужгород: Подкарпатское об-во Наук, 1941.—10 с.
5. Гранчак І.М., Пальок В.В. Місто над Ужем. —Ужгород, 1973.
6. Гранчак И.М., Палек В.В. Город над Ужем. Исторический очерк.—Ужгород: Карпати, 1984.—208 с.
7. Гурзан М. Нарис історії села Дубрівка Ужгородського району.—Ужгород: Просвіта, 1999.—80 с.
8. Данилюк Д.Д., Ткачук О.В. Проблеми історії середньовічного Закарпаття в науковій спадщині Тиводара Легоцького // Acta Hungarica, IV-V рік вид.—Ужгород, 1997.—С.93-99.
9. Данилюк Д.Д., Ткачук О.В. Карой Мейсарош як історик (1821-1890) // Науковий вісник УжДУ. Серія “Історія”. Вип. 2.—Ужгород, 1998.—С.54-56.
10. Данилюк Д. Історична наука на Закарпатті (кінець ХVІІІ – перша половина ХХ ст.)—Ужгород: Патент, 1999.—354 с.
11. Історія міст і сіл Української РСР. Закарпатська область.—Київ, 1969.—652 с.
12. История городов и сел Украинской ССР. Закарпатская область.—Київ, 1982.—611 с.
13. Історія Ужгорода. Історичний нарис / Балагурі Е.А., Зілгалов В.О., Мазурок О.С., Павленко Г.В., Тиводар М.П.—Ужгород: Патент, 1993.—219 с.
14. Історія Мукачева (з найдавніших часів до 1918 р.)—Ужгород: Патент, 1998.—264 с.
15. Кінч Ю.В. Колгосп імені Леніна Закарпатської області.—Ужгород, 1971.
16. Лавренюк Я. Закарпатське село Білки.—Ужгород, 1959.
17. Пагирия В., Ціцак В. Мукачево, історія міста над Латорицею. —Ужгород: Карпати, 1996.—254 с.
18. Сова П. Прошлое Ужгорода. Исторический очерк.—Унгвар: Школьная помощь, 1937.—312 с.
19. Ткачук О.В. Розвиток закарпато-угорської історіографії ХІХ-поч.ХХ ст. // Науковий вісник УжДУ. Серія “Історія”. Вип.2.—Ужгород, 1998.—С.174-179.
20. Троян М.В. Мукачевський замок. Историко-краеведческий очерк.—Ужгород, 1977.; Його ж Мукачівський замок.—Ужгород, 1982.—55 с.
21. Удварі І. Антоній Годинка — дослідник історії русинів: 1864-1946.— Ніредьхаза, 1992.—14 с.
22. Фединишинець В. Перший історик Ужгорода.—Ужгород, 1994.—40с.
23. Фединишинець В. Історик і захисник карпаторутенів.—Ужгород, 1996.—58 с.

24. Шульга І.Г. Соціально-економічні відносини і класова боротьба на Закарпатті в кінці XVII – першій половині XIX ст. — Львів: вид. Львівського університету, 1965.—268 с.
25. Bél Mathias Notitiae Hungariae novae historico-geographicae.—t.1-6.—Vinnae,1735-1742;
26. Bél Mathias Compendum Hungariae Geographicum ad exemplar Notitiae Hungariae novae historico-geographicae.—Psoni et Pestini, 1792.—318p.
27. Balajthy József Munkács. Azaz Munkács városának és várának topográfiai, geográfiai, históriai és statisztikai leirása.—Debreczen,1836.—IX+288 old.
28. Hodinka Antal Adalékok az ungvári vár és tartománya és Ungvár város történetéhez.—Ungvár: Unió ny.,1918.—101 old.
29. Lehoczky Tivadar Beregvármegye monográfiája. — 1 köt.—Ungvár,1881.—472 old.; 2-3 köt.—Ungvár,1882.—504, 860 old.
30. Lehoczky Tivadar Ujabb adatok Munkács vára történetéhez // Századok. I.—Budapest,1867.—285-290. old.
31. Lehoczky Tivadar Munkács város pecsétje // Századok. VII.—Bp.,1873.—455-466. old.
32. Lehoczky Tivadar Beregmegye és a munkácsi vár 1848-49- ben.—Munkács,1899.—191 old.
33. Lehoczky Tivadar A munkácsi pénzverde // Archoelógiai értesítő. XXII.—Bp.,1902.—316-320. old.
34. Lehoczky Tivadar Munkács város új monográfiája.—Munkács,1907.—327 old.
35. Mészáros Károly Ungvár története a legrégebb időktől máig.—Pest,1850.—III+162 old.
36. Szerdahelyi Gábriel Celebrium Hungariae urbium et oppidorum Chorographiae.—Cassoviae,1732.—303 p.
37. Szilágyi István Máramoros vármegye egyetemes leirása.—Bp.,1876.
38. Szilágyi István Máramoros általános történetéből (XII. és XIII. századok) // Századok. — Bp.,1889.—10.-26. old.
39. Zsatkovics Kálmán A magyarországi oroszok történetírásának története // Bp.: Századok,1890.—568-573,644-660 old.

Zusammenfassung

Oksana Ferkov Die Geschichte die Städte mittelalterliche Sakarpattja (Transkarpatien) auf den Erforschungsgrad den ungarischen Wissenschaftlern der XIX. Anfang XX. Jahrhundert.

Im Artikel lernt der Autor die Aufmerksamkeit auf solche wichtige Erforschungsfrage wie die Geschichte der mittelalterliche Städten Sakarpattja (Transkarpatiens), nämlich auf den Erforschungsgrad dieserer frage von den ungarischen Historikern der XIX., Anfang XX. Jahrhunderts. Die erste ungarischen Werke in der geschichte über die Stadten des Gebiet erschienen in der ersten Hälfte des XIX. Jahrhunderts. Allmählich vertieften sich die Erforschungen, die Wissenschaftler benutzen eine Menge von Quellen und stadistischen Angaben. Die Werke von Balajthy, Mészáros, Szilágyi, Lehoczky, Hodinka sind einzigartigen Erforschungen aus der Vergangenheit der Städten Transkarpatiens. Der Autor hofft, dass seine Nachtllass objektive Note bekommt und die Werke werden allgemeinbesitzt der ukrainischen und ungarischen Wisseschaft und Kultur.